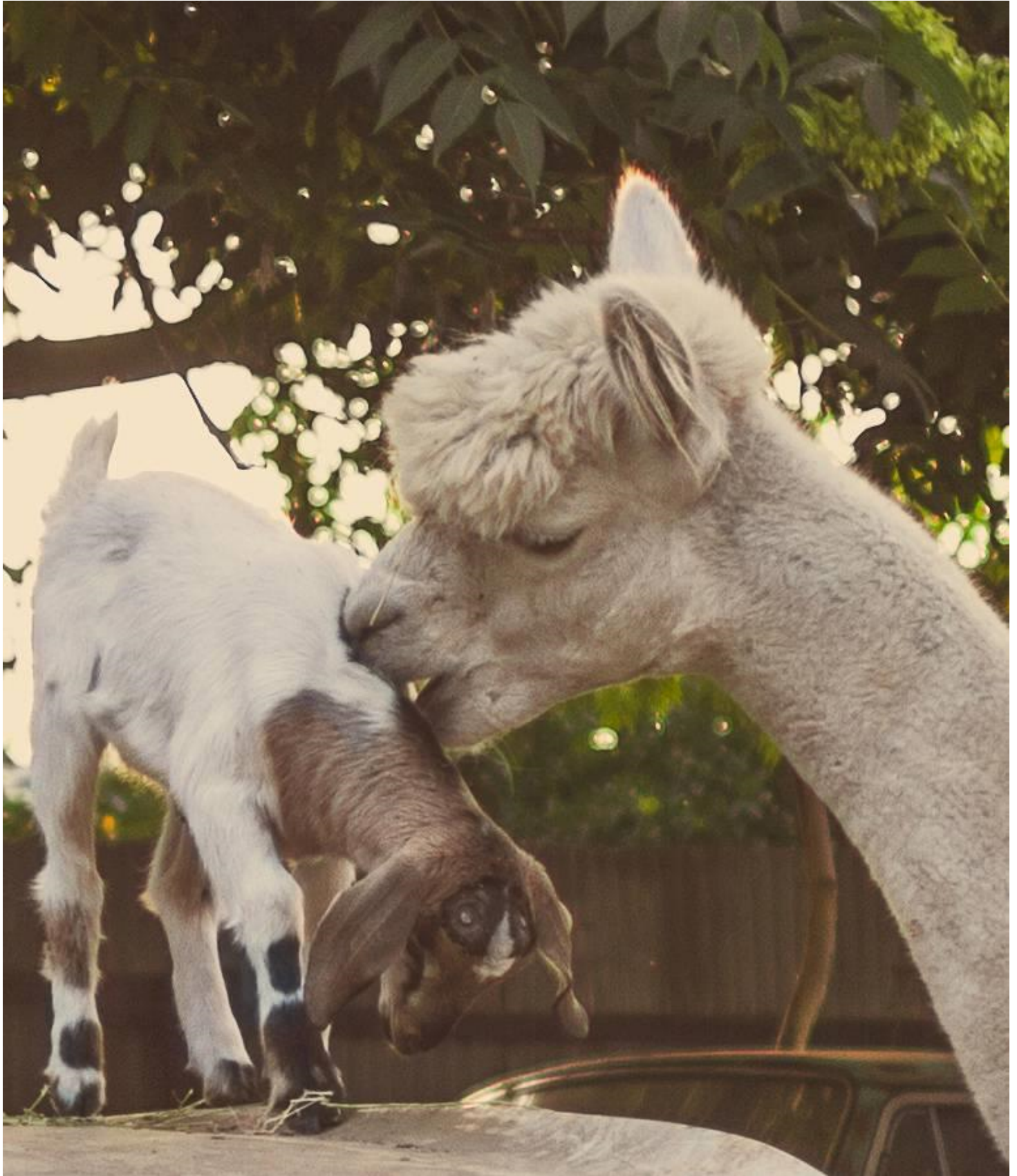

S.O.S.

Skrifter om Samtalegrammatik

Årgang 2, nr. 6

"Hvad" i dansk talesprog

Maria Jørgensen

Skifter om Samtalegrammatik 2: 6

2015

ISSN 2445-7256

Skifter om Samtalegrammatik (SoS) er en serie arbejds-papirer om samtalegrammatik som udgives af forskergruppen *DanTIN* ("Danish talk-in-interaction"). *DanTIN* består af studerende og forskere fra og omkring Lingvistik på Aarhus Universitet. *DanTIN* bestyrer hjemmesiden *samtalegrammatik.dk*. Udgivelserne i *Skifter om Samtalegrammatik* er arbejds-papirer, studenteropgaver, rapporter og andet som beskriver og analyserer samtalegrammatiske fænomener.

Skifter om Samtalegrammatik er ikke fagfællebedømt, men en redaktionsgruppe under *DanTIN* har vurderet udgivelserne i SoS fortjener at komme til offentlighedens kendskab. I nogle tilfælde er der tale om ældre skrifter, som *DanTIN* har fået lov af forfatterne til at udgive. I andre tilfælde er skrifterne lavet til SoS. *Skifter om Samtalegrammatik* kan frit deles med angivelse af forfatter, årstal samt tidsskriftets navn og nummer.

DanTIN udgiver også fagfællebedømte artikler. Du kan se mere om vores udgivelser, projekter og resultater på *samtalegrammatik.dk*, og her kan du også se hvordan du kommer i kontakt med os.

Billedet til forsiden (*Alpaca Bites Kid Goat*) er taget af [TC Morgan](#) og beskåret af Nicholas Mikkelsen. [Nogle rettigheder forbeholdes.](#)

Redaktionsgruppen for dette nummer består af: Emilie Tholstrup.

Redaktionel kommentar

At der findes flere helt forskellige ord for skriftsprogets "hvad" var en af de opdagelser, som satte DanTIN-projektet (og dermed Samtalegrammatik.dk og *Skrifter om samtalegrammatik*) i gang. Ikke nok med at de forskellige *hvad'er* lyder forskelligt, de står også forskellige steder, gør forskellige ting og tilhører forskellige ordklasser. Det er et godt eksempel på, at vi må tage samtalesproget alvorligt, og vi har da også brugt dette som glans-eksempel i flere DanTIN-publikationer (se opslagene om *hva*, *hvar*, *hvad* og *hva:* i samtalegrammatik.dk (<http://samtalegrammatik.au.dk/register/>)).

Dokumentationen af DanTIN's påstande om de forskellige *hvad'er* blev udført af Maria Jørgensen allerede i starten af DanTIN's levetid (2010-11), og Maria Jørgensens undersøgelse blev gennemarbejdet til en studenteropgave i 2011. Det er den, som er blevet til nærværende artikel. Med udgivelsen af den får læserne adgang til den dokumentation, der ligger til grund for alle de ting, vi har udgivet og uploadet om de fire *hvad'er*.

Artiklen lægger ikke skjul på, at der er nogle af *hvad'erne*, som der ikke findes så mange eksempler på i det korpus, der er blevet brugt. Så der er plads til udvidede undersøgelser af de fænomener som artiklen ridser op. De kan nu tage udgangspunkt i den oprindelige dokumentation.

"Hvad" i dansk talesprog

af MARIA JØRGENSEN

1. Indledning

Dansk talesprogsgrammatik er anderledes end skriftsprogets. Dette er hovedtesen i projektet DanTIN (Danish Talk In Interaction), hvis deltagere over en længere periode har arbejdet med afprøvningen af en række teser om talesprogets grammatik. Projektet er både interessant og relevant, fordi der ikke før på samme måde er blevet lavet dybdegående undersøgelser af det danske talesprogs grammatik – en ganske væsentlig mangel, da der ser ud til at være store forskelle. Denne artikel handler om et underprojekt i DanTIN med hypotesen "der findes fire forskellige ord for skriftsprogets 'hvad'".

I denne artikel vil jeg undersøge gyldigheden af en række teser, som er blevet opstillet i forbindelse med DanTIN (se afsnit 2.2). Analysedelen (afsnit 3) er opgavens største og væsentligste del. Jeg har interesse i at undersøge forekomsterne af "hvad" i talesproget for at se, om tesserne passer eller ej, og derfor er undersøgelsen i høj grad baseret på – og centreret omkring – de eksempler, jeg fremviser, og min redegørelse for og analyse af dem. Artiklens sidste afsnit er "konkluderende bemærkninger". Det indeholder både nogle diskuterende kommentarer til resultaterne og mine analyser samt en endelig konklusion. Grunden til at der ikke er et større diskussionsafsnit er pladsøkonomisk. Jeg besluttede mig i skriveprocessen for, at fremvisningen og analysen af så mange eksempler som muligt (og herunder i virkeligheden også en diskussion af dem) var vigtigere end et langt diskussionsafsnit.

2. Præsentation af data og eksempler

2.1. Introduktion til data

Jeg har til denne undersøgelse gennemlyttet en række naturligt forekomne telefonsamtaler, der i alt har en længde på 2 timer og 30 minutter. Meget af data har været natteravn-filerne ¹ fra

¹ Disse filer er sidenhen blevet fjernet fra hjemmesiden

<http://www.talkbank.org/samtalebank>. Det resterende data udgøres af lydfiler fra Afdeling for Lingvistik's eget korpus – mere præcist drejer det sig om filerne BROED, DTKOK, EmailKunEng, FLENSBORG, GUITAR, HILSEN, LIGEKOMM og MOR.

Processen har i sin enkelthed bestået i en gennemlytning af alle lydfilerne, en markering af alle filernes forekomster af 'hvad', og derefter en analyse/vurdering af, hvilken kategori de enkelte forekomster hører til. Gennemlytningen og analysen af filerne har strakt sig over en periode på lidt under to år (grundet andre undersøgelser), og derfor har jeg op til færdiggørelsen af denne artikel gennemgået al data igen og revideret en del af mine tidligere vurderinger.

Eksemplerne er transskriberede efter transskriptionskonventionerne i Hutchby og Wooffitt (2008) med enkelte tilføjelser fra Samtalebankens konventioner – smilende stemme angives med ☺, og ekstra betoning af et ord markeres med §.

2.2. Introduktion til hypoteserne

Den overordnede hypotese, der oprindeligt blev opstillet som en del af DanTIN-projektet, er:

Skriftsprogets "hvad" forekommer i talesproget i mindst fire former, som her vil blive gengivet som *hvar*, *hva*, *hvad* og *hva:*.

Hypoteserne omkring disse fire former har været som følger:

- *Hvar* bliver brugt som reparatur, dvs. som påpegning af et problem i den forudgående sætning; *hvar* er ikke videre markeret – det udtrykker ikke nogen særlig overraskelse eller tryk.
- *Hvad* bliver også brugt som reparatur, men derimod som markeret reparatur, og når problemet, der repareres, består i andet og mere end bare et auditivt problem. Det bruges også i efterspørgende genafslutninger, som i "... eller hvad?".
- *Hva* bruges som spørgeord (interrogativt pronomen) og som relativt pronomen – og derudover i efterspørgende genafslutninger som ovenfor ("...eller hva?")
- *Hva:*, med en forlænget a-lyd, bruges som spørgeindleder, typisk ved ja-nej-spørgsmål, men også ved spørgsmål der starter med hv-ord.

3. Analyse af data

Dette er artiklens hoveddel. Jeg vil her præsentere en type *hvad* ad gangen og vise, ved brug af eksempler fra data, hvordan deres funktioner stemmer – eller ikke stemmer – med hovedtesen. Denne del af undersøgelsen er deskriptiv, men også analyserende og fortolkende.

Den sidste del af dette afsnit indeholder et oversigtsskema der giver et overskueligt overblik over de forskellige typer "hvad", der er blevet fundet i data.

3.1. Hva

Lad os starte med *hva* ([væ]). Denne type 'hvad' er afgjort den, der blev fundet flest gange i data. Ifølge tesen fungerer *hva* som interro-
gativt pronomen (spørgeord), i efterspørgende genafslutninger ("el-
ler *hva*?") og som relativt pronomen.

Lad os starte med *hva* som spørgeord. Denne kategori er den hyppigst forekommende i data, og dukker op i en række forskellige miljøer og funktioner. Fx ser vi *hva* både i direkte (eksempel 1) og indirekte (eksempel 2) spørgende sætninger (Christensen og Christensen 2009: 93 laver denne distinktion, og jeg vurderede derfor, at det var værd at understrege).

(1) [AULingBROED: 15-17]

1 → *Jo: He(h)j **hva** ☺laver d[u☺
2 *Le: [ehhh=
3 *Le: =.hh ☺Je:g lige i bad hh [hh☺
(meget smilende stemme)

(2) [NatteravnKarsten: 357-360]

1 *LAR: ·hhhh så giv dig selv fjorten dage å si:g ·hh de
 næste fjorten dage
 2 der jeg fuldstændig fikseret i had↘
 3 (0.8)
 4 → *LAR: ·hhhhhh å så:↗ (0.5) se hva der ske:r↗

Det er derudover interessant at bemærke, at *hva* tilsyneladende kan bruges i stedet for andre spørgeord eller rettere kan optræde på pladser, hvor man i *skriftsproget* ville bruge et andet spørgeord. Jeg har fundet i alt to eksempler:

(3) [AULingDTKOK: 163-165]

- 1 *Pe: (Ø vøb- vøh) Er der ↑fodbold i morgen da,
2 → *Bj: Ja:j men jeg ved ikke lige **hva** klokke men der
 landskamp i °toeren° (.) ↑Toeren;

Denne konstruktion er helt acceptabel i talesproget, endda ret almindelig (Hansen og Heltoft 2011: 606). I skriftsproget ville man imidlertid aldrig skrive dette, men i stedet bruge "hvornår". Her er endnu et eksempel:

(4) [NatteravnCarsten: 369-371]

- 1 *LAR: du er problemet↘
2 (1.7)
3 → *CAR: på **hva** °må↑ de° l↗

Her ville man nok bruge "hvilken" i skriftsproget (ibid.).

En anden del af tesen var, at *hva* kan bruges i efterspørgende genafslutninger (i skemaet og her i teksten kaldet "eller X", da hypotesen er, at også *hvad* kan bruges i denne sammenhæng). Her er et eksempel:

(5) [AULingDTKOK: 43-46]

- 1 *Pe: Hva' var d' du sku' ↑lave på den tur egentligh,
2 → Var det refe↑rat **eller hva**,
3 (0.3)
4 *Bj: Nej det noget der hedder f:eature.

Funktionen her er netop at være efterspørgende – at understrege det spørgende i den ytring der genafsluttes, og nærmest at spørge igen eller at bede om en be- eller afkræftelse på en formodning; afslutter man sin ytring med det efterspørgende "eller X", afkræver man næste turtager et svar. Det har i data vist sig, at "eller X" imidlertid ikke altid er en efterspørgende genafslutning. Se fx disse to eksempler:

(6) [NatteravnCarsten: 112-114]

- 1 *LAR: m: var det fordi at at din: at din
tolerancetærskel
2 → >**eller hva** ska man sige< di-din- din dit tålmod
3 det blev brugt op på barnet °eller hvad°→

(7) [NatteravnBerit1: 473-478]

- 1 *LAR: ·hh「h så「 bliver vi tændt på nogen der ø:h ·hhh=
2 *BER: L mmm 「↗
3 *LAR: = der- de:::r øh lugter ud a munden af smøger å
ø「「「「
4 *BER: L °hh°「
5 → *LAR: 「**eller hva** man altså ·hh jeg mener「 folk har jo
alle mulige→
6 *BER: L °hhh hhh hhh° 「

I eks. 6 bør der lægges mærke til *hva* i linje 2 (da *hvad* i linje 3 tilfældigvis *er* en efterspørgende genafslutning). Hverken i eks. 6 eller 7 fungerer "eller X" på samme måde som i eks. 5 – i begge synes det at betyde noget i retningen af "eller hvad man skal sige" (hvilket bliver helt udtrykt i eks. 6, men kun halvt i eks. 7). I disse to tilfælde er det dog klart, at der ikke kan være tale om efterspørgende genafslutninger, da de hverken beder om svar eller kan kategoriseres som genafslutninger (de forudgående sætninger virker ikke afsluttede hverken prosodisk, grammatisk eller semantisk), og det *hva*, der indgår i de to eksempler ovenfor, regner jeg derfor for et interrogativt pronomen. Kun i et tilfælde i data lignede denne slags "eller X" en efterspørgende genafslutning, da det blev hæftet på en ellers afsluttet sætning:

(8) [NatteravnCarsten: 644-650]

- 1 *LAR: ·hhhhh så ku du jo måske snakke med den psykia
ter↗
2 (.)
3 *LAR: det kommer an på om den psykiater ha:::r eh ·hhh
terapierfaring
4 → **eller hva**→
5 *LAR: ·hh så ku du jo måske snakke med den psykiater
om ·hhh ka vi ikk

- 6 lave nogen aftaler om jeg s: der et eller andet
 jeg ska gøre (.) hver
 7 dag→

Dette "eller *hva*" virker meget beslægtet med de to ovenfor: det er interessant at bemærke, at *LAR tøver før han siger terapierfaring, og det ville i så fald virke naturligt at afslutte ytringen med "eller hvad man skal sige", og det lader også til at være den betydning udtrykket har her. Ytringen, der går forud for "eller *hva*", virker i sig selv afsluttet, og man kan derfor godt kategorisere denne "eller *hva* som en genafslutning; den er dog ikke efterspørgende: for det første er her ikke noget spørgsmål at genstille, og for det andet fortsætter *LAR derefter sin talestrøm – der er ikke nogen markant afslutning, der foranlediger, at næste taler tager turen.

Der er altså en type "eller X", som ikke er en efterspørgende genafslutning, men som dog stadig kan kategoriseres som genafslutter. Der skal muligvis flere undersøgelser til af forbindelsen "eller *hva/d*", før det bliver helt klart, hvor og hvordan grænserne mellem den efterspørgende genafslutter, ikke-efterspørgende genafslutter og almindelige kollokation skal trækkes.

Det er ikke kun "eller", som *hva* hyppigt optræder i forbindelse med. Her er et par yderligere eksempler:

(9) [AULingHILSEN: 22-25]

- 1 *Mar: Du: jo aldrig hjemme hører jeg,
 2 *Joh?: (°°*gh::*°°/((phone noise)))
 3 → *Joh: .hh m- **Hva** †si'r du?=
 4 *Mar: =Jeg si'r °d° jeg hører du aldrig er hjemme,

(10) [AULingMOR: 22-24]

- 1 *A: =†Ja vi har det godt=Jeg har lige været hos fri
 seren og få min
 2 → årlige (.) kh >**hva** hedder det<, (.)
 3 *A: provinsbehandlin[g]

Disse forbindelser udfører reparatur (i eksempel 10 dog uden specifik problemkilde, se Schegloff et al. 1977: 363), men det *hva*, der indgår i forbindelsen, er ligesom i eksemplerne 6 og 7 ovenfor et spørgeord og kan ikke i sig selv siges at udføre reparaturen. Der skal muligvis flere samtalegrammatiske undersøgelser til for en tilfredsstil-

lende udredning af disse faste forbindelsers distribution og funktion, og jeg vil ikke komme nærmere ind på dem her.

Til sidst i dette afsnit skal det nævnes, at der ikke blev fundet nogen eksempler på *hva* som relativt pronomen, selvom det ellers var en del af tesen. Som Christensen og Christensen (2009: 94) skriver, bærer de relative pronomener et lidt stift skriftsprogspræg, og det er derfor ikke overraskende, at der ikke blev fundet nogen eksempler på dem. Man kunne måske gå så langt som til at opstille den hypotese, at *hva* som relativt pronomen aldrig vil dukke op i talesproget, med mindre det var i en kontekst hvor taleren af en eller anden grund ville imitere skriftsprogets formelle lyd.

For at opsummere dette afsnit kan vi sige, at tesen til dels stemmer: *hva* bliver brugt som spørgeord og i efterspørgende genafslutninger. Desuden indgår *hva* i en del faste forbindelser. Vi kan også konkludere, at *hva* som relativt pronomen ser ud til at være meget ualmindeligt i talesproget, og en del af tesen holder derfor ikke.

3.2. *Hvad*

Hvad ([væð]) blev ikke fundet nær så mange gange i data som *hva*, selvom det kan udfylde en række af de samme eller lignende funktioner – måske er dette en konsekvens af den markerethed, der synes at være ved denne form.

Ifølge tesen kan *hvad* bruges i efterspørgende genafslutninger ("eller X") og som reparation i en markeret kontekst, altså i en situation hvor problemet er andet og mere end auditivt. Her er et eksempel på dette:

(11) [NatteravnClaus: 169-172]

- 1 *CLA: nå tja men altså jeg fortæller dem: §ærligt§
 hvordan jeg er↘ ikke↗
2 (1.2)
3 → *LAR: hvordan du hvad↗
4 *CLA: altså (.) §hvordan jeg er§→

Til forskel fra de "svage" og umarkerede open class-reparaturmarkører, som fx *hvar* tilhører (se Drew 1997, reparaturstyrkeskalaen i Sidnell 2010: 118 og afsnit 3.3. i denne opgave), kan *LAR med denne reparaturmarkør udpege præcist, hvad der er problemet i ytringen – han viser, at han har hørt ytringen (og at der altså

ikke er tale om et auditivt problem) ved at gentage "hvordan du" og derefter indsætte *hvad*, hvor problemet er. Den lange (1.2 sekunders) pause mellem de to ture er et yderligere tegn på, at problemet ikke er auditivt: ellers kunne vi have forventet en lidt hurtigere reaktionstid (jf. i øvrigt de praktisk talt ikke-eksisterende responstider i eks. 9 og eks. 14). Den lange pause virker som en invitation til at ud-
dybe det sagte, og intonationen virker mere irriteret ("fortæl mig mere") end forvirret og spørgende (som man kunne forvente ved et auditivt problem – dette er fx tilfældet i eks. 9). Det kunne altså se ud til, at det problem, som *LAR mener, der er i *CLAs ytring, er, at den er utilstrækkelig eller uforståelig for ham, og *hvad* agerer således her som en markeret form for reparation.

Næste del af tesen, der vedrører *hvad*, forudser, at det vil dukke op i efterspørgende genafslutninger. Dette er der kun blevet fundet et enkelt eksempel på, og det kan ses i eksempel 6, linje 3. Så vidt så godt – disse observationer følger alle tesens formodninger.

Der er dog et andet eksempel på "eller *hvad*", hvor det ikke kan siges at være en efterspørgende genafslutning:

(11) [NatteravnBettina: 310-314]

- 1 *BET: [jeg ved] ikk om han så
2 → bliver fy:ret↗ eller hvad ikk↗
3 *BET: fordi han ø:::
4 *BET: så står man der ikk↗
5 *BET: [å så bliver han] sur på mig over de:t [å sån
noget i lkk↗

Her er derimod tale om en neutral genafslutning, som også eks. 8 i afsnit 3.1. Ligesom ved det eksempel virker dette "eller *hvad*" nærmest som en forkortelse for noget i retningen af "eller hvad man siger". Det har ingen efterspørgende funktion og foranlediger ikke, at næste taler tager turen – *BET fortsætter uden tøven med at tale, og ingen forsøger at afbryde hende. Der skal dog nævnes en ting, der adskiller dette "eller X" fra de, der blev præsenteret i afsnit 3.1. Jeg skriver godt nok her, at genafslutningen i eks. 11 virker som en 'forkortelse' af "eller hvad man siger", men efter min vurdering ville det ikke være muligt at udvide den med disse ord i denne kontekst. Vi så i afsnit 3.1. at det var muligt, så at sige, at udvide genafslutningen "eller X" med større eller mindre dele af det, der synes at være resten af

ytringen (se eks. 6, 7 og 8). I nærværende eksempel bliver enheden "eller hvad" imidlertid tydeligt afsluttet og lukket af ved brugen af endnu en genafslutter, nemlig *ikk*. Der er ikke åbent for mulige udvidelser af denne enhed. Dette går godt i spænd med *hvads* tendens til at blive placeret sidst i ytringer. I tråd med ovenstående diskussion og eksempel 8 regner jeg denne "eller hvad" som genafslutter.

Så vidt så godt – disse observationer følger (igen med den lille modifikation, at "eller X" findes i både en ikke-efterspørgende og en efterspørgende version) tesens formodninger. Men modsat de oprindelige antagelser er *hvad* også dukket op i data som spørgeord – fx her:

(12) [NatteravnCarsten: 749-754]

- 1 *CAR: altså jeg sagde jeg er ikke: ø:h fysisk afhængig af øl↘
- 2 *LAR: ehhe °*nej*° ·hh ved du hva ·hh er du så kompetent ·hh så du ka
- 3 → si:dde å dechifrere op **hvad** er hje::rne↗ ·h hva er fø:lelser↗ hva
- 4 er fysik↗
- 5 *LAR: ·hhh ja┐: šj┐teḡ ḡer tḡkkeš↘
- 6 *CAR: L °nej°┐

(13) [NatteravnCarsten: 540-546]

- 1 *CAR: *°al┐tså* det va:r┐ det var så f:ør at-at vi gik fra hinanden=
- 2 *LAR: L namen det v- ┐
- 3 *CAR: =jo °ikk°↗
- 4 (0.6)
- 5 → *LAR: nå jam det ved jeg ikk≡*y* altså hvornår hv- **hvad** ┐ var **hvad**┐↘
- 6 *CAR: L nej nJej↗
- 7 *LAR: ┐det ka jeg sgu ik┐k lige finde ud af→

Eks. 12 viser *hvad* som et direkte (om end retorisk) spørgeord, og i eks. 13 ser vi det to gange som indirekte spørgeord. Ud over det ualmindelige i brugen af *hvad* som spørgeord er det også interessant at bemærke, at kun ét ud af disse tre faktisk er placeret til sidst i en

ytring. Jeg vil forsøge at nærme mig en forklaring på dette i det følgende, men først må jeg beskrive konteksten; den er nemlig usædvanlig (og altså markeret). *CAR har ringet ind til programmet Natteravnen for at tale om personlige problemer, og programmets vært *LAR bliver, som samtalen forløber, mere og mere irriteret på ham, hvilket han eksplicit giver til kende flere gange i samtalen (*CAR er, med værtens ord, "for vattet"). Jeg vil nøjes med at diskutere eks. 12. Hele ytringen i dette eksempel bliver udtalt med kraftig sarkasme og betoning på mange af ordene, hvilket også ses i transskriptionen af ordet *hjerne* – det virker næsten som om de to ord spejler hinandens betonethed: fordi *hjerne* er særlig betonet, så skal *hvad* et også være særlig betonet, og derfor bruges *hvad* – og omvendt; fordi der bruges det markerede *hvad* får ordet *hjerne* ekstra betoning. *Hvad*et i eks. 12 kommer som det første af tre i en opremsning – de to andre er imidlertid "almindelige" *hva*'er. Kunne det tænkes at *LAR ønsker at gøre det første par (*hvad* og *hjerne*) særlig markeret? Eller at han måske, efter sin betoning af det første par, skynder sig gennem nogle andre sammenligninger for igen at nå til en meget betonet ytring ("Ja, jeg er ikke")? Under alle omstændigheder lader det til, at *hvad* som spørgeord har en stærk tendens til at dukke op i særligt markerede situationer.

For at opsummere dette afsnit om *hvad*: det følger hypotesen og optræder som markeret reparatur og i efterspørgende genafslutninger. Derudover blev *hvad* fundet som spørgeord i tre eksempler, et af disse som en neutral genafslutning med "eller".

Vi kan generelt sige om *hvad*, at det i alle sammenhænge på nær genafslutningerne kun ser ud til at optræde i kraftigt markerede situationer og positioner (fx særligt betonet, ved markeret reparatur eller i ualmindelige kontekster, der involverer fx sarkasme eller irritation), og at der desuden er en tendens til at placere det for enden af ytringer. Der skal flere diskussioner til, end denne artikel har til rådighed, før vi kan afgøre præcis hvorfor.

3.3. *Hvar*

Tesen forudså *hvar* ([vɑ]) som den neutrale reparaturmarkør (open class reparatur, altså ved auditive problemer, Drew 1997), og dette bekræftes i data:

(14) [AULingGUITAR: 66-69]

- 1 *A: [Så de:t da en fest der ve' noget.
- 2 *?: [(det)
- 3 → *B: **Hvar**;
- 4 *A: Det var da en fest der vill' noget,

Her er problemet i den forudgående ytring tydeligvis auditivt. Reparaturindlederen markerer, at der var et problem, dog uden at specificere det (som den markerede reparaturmarkør *hvad* derimod var i stand til, se afsnit 3.2.) – og *A forstår tydeligvis, at problemet var auditivt, for reparaturen udføres ved at gentage ytringen ordret, og endda lidt tydeligere (som det er normalt ved reparatur af auditive problemer, jf. fx Hutchby og Wooffitt 2008). Men der er også blevet fundet dette eksempel:

(15) [AULingGUITAR: 113-115]

- 1 *B: °nå° så du det der train i går me': Michael Falck
- 2 (0.5)
- 3 → *A: **Hvar** var det i fjernsynet

Her er der tydeligvis intet auditivt problem, for *A er i stand til at spørge ind til det sagte. Han indleder spørgsmålet med et *hvar*, som lader til at markere overraskelse. Dette kunne være, hvad Sidnell (2010) kalder et "understanding check" på sin reparaturstyrkeskala (Sidnell 2010: 118) - *A skal lige tjekke, om han har forstået det rigtigt. "Understanding check" er en af de stærkeste reparaturmarkører, og det kunne således se ud til, at *hvar* også kan optræde som markeret reparatur, evt. altid overrasket, og dette strider mod tesens antagelser.

Hvar blev imidlertid også fundet som genafslutter, som fx i følgende eksempel:

(16) [AULingEMRILigeKomm: 27-35]

- 1 *M: Velkommen ↑hjem
 2 *A: Jo ta:k
 3 *M: .mthh
 4 (0.5)
 5 → *M: Gu:d [hvor vildt] **hvar**
 6 *A: Ja:h,
 7 (0.3)
 8 *M: I er ↑li[ge k]ommet hjem er I ikk [det,

Genafslutningen ligner den efterspørgende genafslutning "eller X", ved at begge markerer en ytringsafslutning og gør, at næste taler tager turen. "Eller X" som efterspørgende genafslutning understreger en ytrings spørgende karakter, eller beder næste taler be- eller afkræfte en påstand (som i eks. 5) – den afkræver således et svar fra den næste taler. Der ser ikke ud til at være noget præfereret svar. *Hvar* afkræver også et svar, som vi bl.a. så i ovenstående eksempel, men det ser ud til, at svaret er kraftigt præfereret: personen, der svarer, vil tydeligvis aligne (ved at svare enten ja eller nej) med den person, der brugte genafslutningen (om alignment, se bl.a. Hutchby og Wooffitt 2008). Kun et enkelt eksempel i data kunne stride mod denne antagelse:

(17) [NatteravnKirsten: 10-22]

- 1 *LAR: ·pt ·hh o::g så har jeg Kirsten↗
 2 *LAR: hej K↑i↗r↗sten ↗
 3 *KIR: L ·pt ·hJh hej L↗ar↗s: ↗
 4 *LAR: L he ↗J:↗:↗j ↗
 5 *KIR: L ·hJhh n↗å:h↗
 6 *LAR: n↗å::↗
 7 *LAR: hv↗a ↗er det med dig ↗
 8 *KIR: L n↗u ska du bare hJøre her↗
 9 → *LAR: ↗hva ↗er det med dig ☺**hvar**☺↗
 10 *KIR: L ·hhJ
 11 (.)
 12 *KIR: j↗a:↗
 13 *LAR: ☺j↗a↗:☺ ↗

Her er der egentlig ikke noget at svare ja eller nej til – selvom det er værd at bemærke, at *KIR rent faktisk svarer ja. Til gengæld viser dette eksempel en anden tendens ved brugen af *hvar*: det bliver tit brugt i spøg eller med smilende stemme, som også her:

(18) [NatteravnKatja: 450-457]

- 1 *LAR: = hvis du ikk har spurgt,
- 2 *LAR: for du kan jo rent faktisk osse (.) §risikere§→
- 3 *KAT: at °de siger 「ja°」→
- 4 *LAR: 「læg」 mærke til ordet §risikere§
 「at de s liger ja」
- 5 *KAT: 「ja:er°」↗
- 6 *LAR: ·hh det ville jo være forfærdeligt hvis de
 ↓ sagde ja」 **hvar**↗
- 7 (0.2)
- 8 *KAT: ne::j↗ det ville faktisk være ret ☺fædtHhh☺→

Når det bliver brugt i spøg, behøver svareren tydeligvis ikke at aligne. Og måske kan man så alligevel tale om en art alignment, da det med al sandsynlighed er *LARs intention, at der skal svares nej – her er tale om ironi.

For at opsummere dette afsnit: *Hvar* dukker som forventet op som neutral reparatur. Det blev også fundet som genafslutter – dog en anderledes genafslutter end de to typer "eller X", der blev beskrevet i de to foregående afsnit. Der er også noget, der tyder på, at *hvar* kan bruges som markeret reparatur i sammenhænge, hvor det viser overraskelse.

3.4. *Hva*:

Til sidst har vi det langtrukne *hva*: ([væ:]), som i tesserne formodes at blive brugt som indledningen til et spørgsmål; det bekræftes af dette eksempel:

(19) [AULingDTKOK: 18-21]

- 1 → *B: Hva': Har I gang i kokkeriet
- 2 *P: æ:h jeg ved ikk ø:h hhhh mVi kommer nok ti' o'
 spise...

Et fonetisk identisk *hva:* er desuden dukket op i følgende eksempel:

(20) [AULingGUITAR: 223-230]

- 1 *B: De:t den (piv)gamle af din med de knapper de:r
 øde[lagt] o' det
- 2 *A: [ja]
- 3 *A: Det ka' han da ikk' lave ka' han det,
- 4 → *B: Næ: **hva'**: jeg sagde ti' ham den guitar ka' du godt
 sælge for femten
- 5 *B: o': forstærkeren ka' du godt få fem hundrede
 kroner for sagde jeg så
- 6 *B: ti' ham
- 7 *A: Nå
- 8 *B: Så sagde han j*A: det ku' han jo nok (.) sagde han
 så

Hvorvidt det er tænkt som samme type indleder som i eksemplerne ovenfor er usikkert. Kunne det måske blot være et tegn på tøven eller en måde at holde på turen på? Selvom det fonetisk er magen til *hva:* i eks. 19, virker det underligt malplaceret her. Min vurdering er, at der er brug for mere data (eller en diskussion involverende flere mennesker) for at bestemme, hvilken funktion dette *hva:* udfylder, og om det er den samme funktion som det i eks. 19.

Så *hva:* ser altså ud til at holde sig til tesen.

3.5. Skematisk overblik over fundne eksempler

Nedenstående skema giver et overblik over de fundne eksempler. Kategorierne har fået relativt overordnede navne, og for en mere dybdegående diskussion henviser jeg til de ovenstående fire afsnit.

Funktion:	<i>hva</i>	<i>hvad</i>	<i>hvar</i>	<i>hva:</i>
1. Reparaturindleder	0	6	6	0
2. Interrogativt pronomen	234 ²	4	0	0
3. Ytringsafsluttende, efter <i>eller</i>	11	2	0	0
4. Ytringsafsluttende, stående alene	0	0	3	0
5. Før interrogativ ytring	0	0	0	1

4. Konkluderende bemærkninger

Jeg har i denne artikel gennemgået og analyseret en række eksempler på forskellige typer "hvad" i naturligt forekommende telefonsamtaler med henblik på at undersøge en række teser om restriktioner i deres forekomster.

Hvis vi skal sige noget generelt om resultatet, må det være, at det for det første ikke ser ud til at være tilfældigt, hvor de forskellige ord, der i skriftsproget bliver repræsenteret som "hvad", bliver brugt – det ses med al tydelighed i den skematiske oversigt i afsnit 3.5. Det giver altså udmærket mening at studere "hvad" i talesproget med henblik på at finde mønstre og restriktioner i de forskellige formers forekomster. Til gengæld må vi også konkludere, at nogle typer 'hvad' forekom i flere forskellige kontekster end forventet. *Hvar* dukkede også op som markeret reparation, og *hvad* kunne i visse – markerede – sammenhænge fungere som spørgeord.

² Det skal siges, at nogle af disse *hva* er blev stammet frem eller gentaget hurtigt efter hinanden. *Hva* er fx blevet talt med fire gange i dette eksempel:

[NatteravnAnita:461-464]

1 *LAR: I du har snakket med hendeJ↵
2 *ANI: ja ja↵
3 (0.2)
4 → *LAR: å hva å hva å hva hva siger hun→

Det var ikke altid lige nemt at bestemme, hvilken funktion et givent 'hvad' udførte, og i sidste ende er beslutningerne blevet truffet af mig alene. Jeg tror generelt, der er brug for mere diskussion, flere vurderinger/øjne på sagen og frem for alt flere eksempler, før vi med 100 % sikkerhed kan sige, hvilke 'hvad' der kan optræde hvor og præcis hvilke restriktioner, der er på deres forekomster. Det kan sagtens være, at nogle af dem kan udføre flere funktioner, som vi endnu ikke har set i data. Men under alle omstændigheder har denne undersøgelse vist en række kraftige tendenser.

Teserne stemte dog ikke helt som forventet. De forskellige typer 'hvad' udførte de forventede funktioner, men også andre end dem. Det er dog vigtigt at påpege, at de steder, hvor tesen ikke stemte, var der ikke 100 % fri variation involveret; selvom *hvad* ser ud til også at kunne være et spørgeord, ville det ikke kunne erstatte alle de 234 *hva*'er der også blev fundet i den kategori: det kan kun bruges i særlige, markerede kontekster, og der er en kraftig tendens til kun at bruge det i slutningen af ytringer (selvom vi også så, at det var muligt at placere det midt i en ytring). Og selvom *hva*' også kan bruges som neutral reparation, kan det KUN stå i kombination med en række andre ord (som er relativt fastlagte/standardiserede) og aldrig alene, som *hvar* kan. Man kan altså konkludere, at selvom der er lidt flere muligheder for brugen af forskellige typer 'hvad' end tesen foreslog (og selvom nogle er i mere fri variation end andre (fx *hva*' og *hvar* til neutral reparation vs. *hva*' og *hvad* som spørgeord)), så ser der ud til at være et rimelig fastlagt system for, hvilke 'hvad' man kan bruge i hvilke kontekster.

For at komme med en endelig konklusion: ingen af teserne blev direkte modbevist – de formodninger, der var blevet stillet op, var rigtige. Det viste sig dog, at alle typer 'hvad' kunne mere end antaget (dette gælder, hvis vi regner med den oprindelige idé, at *hva*: kun kunne stå foran et ja/nej-spørgsmål, en hypotese der senere blev modificeret). Der er en del overlap mellem funktionerne (eg. både *hvar* og *hvad* kan fungere som reparation, og både *hva* og *hvad* kan bruges som spørgeord), så jeg er ikke sikker på, at jeg vil driste mig til at sige, at der er tale om fire vidt forskellige ord; måske er der snarere tale om et kontinuum. Efter min vurdering skal der mere data og flere undersøgelser til for at kunne fastslå, om der er tale om forskellige ord eller ej. Ikke desto mindre står det uden for enhver diskussi-

on, at der er meget strenge (usagte) regler omkring, hvornår man kan bruge hvilke typer 'hvad'.

Referencer

Christensen, R. og L. Christensen. 2009. *Dansk Grammatik*. Odense: Syddansk Universitetsforlag

Drew, P. 1997. 'Open' class repair initiators in response to sequential sources of troubles in conversation. *Journal of Pragmatics* 28: 69-101

Hansen, E. & L. Heltoft. 2011. *Grammatik over det Danske Sprog*. København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.

Hutchby, I. & R. Wooffitt. 2008. *Conversation Analysis (2nd Edition)*. Cambridge: Polity Press

Sacks, H., E. Schegloff, G. Jefferson. 1974. A simplest systematics for the organisation of turn-taking for conversation. *Language* 50: 696-735

Schegloff, E., G. Jefferson, H. Sacks. 1977. The Preference for Self-Correction in the Organization of Repair in Conversation. *Language* 53, No. 2, 361-382

Sidnell, J. 2010. *Conversation Analysis: An Introduction*. Oxford: Wiley-Blackwell

Derudover:

Teser om "hvad" i talesproget gengivet med egne ord fra:

Steensig, J. 2009. *Manus til 1. præsentation om DanTIN: "Structures and Units in Danish Talk-in-Interaction"*. Upubl. handout

Datakorpus:

AULing. Korpus af lyd- og videoptagelser af dansk interaktion. Fra Lingvistik, Aarhus Universitet.

Samtalebank. Optagelser af dansk talesprog, samlet af TalkBank.

Tilgængeligt via <http://talkbank.org/samtalebank/>